

recenzije – *recensiones*

ADALBERT REBIĆ, *Središnje teme Staroga zavjeta. Biblijskoteološki pregled starozavjetne poruke*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., 288 stranica.

Središnje teme Staroga zavjeta, kao što u predgovoru knjige izjavljuje i sam autor, predstavljaju rezultat dugogodišnjeg bavljenja brojnim temama u okviru Staroga zavjeta. Već ta činjenica daje naslutiti da je riječ o djelu koje čini izvjesnu sintezu ne samo važnih teoloških tema nego i svekolike biblijskoteološke misli, te da je ono svojim pristupom odredilo i metodu obradbe pojedinih tema. Uporabljena je metoda biblijskoteološka, što je vidljivo i iz samoga podnaslova knjige, a to znači da je posrijedi sintetički pristup, koji uvažava spoznaje do kojih se došlo na egzegetskom području izučavanja starozavjetne poruke. Knjiga je s pravom uvrštena u niz udžbenika, jer vrvi brojnim biblijskoteološkim informacijama, koje su neophodne za sam studij teologije, ali koje nisu ništa manje aktualne i za opću biblijsku i teološku izobrazbu. To je tim važnije, jer biblijska poruka o važnim teološkim temama dobiva još znatno veću težinu.

Sam naslov knjige daje do znanja da je riječ o većem broju tema, koje po svom značenju imaju posebno, središnje mjesto. I doista je tako, što se može bez većih napora ustanoviti nakon prvoga susreta s ovom knjigom. Spomenuta pak knjiga ima čak trinaest poglavlja i znatan uvodni dio. Gledom na svoj vanjski oblik i unutarnju strukturu vidljivo je da autor rabi posve modernu i dosljednu raščlambu građe, što je od oso-

bitoga značenja za studij, a što je upravo i prvotna zadaća ovoga djela. K tomu knjiga je opskrbljena popisom najvažnije opće biblijske literature kojom se autor služio, ali također i s popisom literature o pojedinim temama. Uz to u knjizi se nalazi kazalo glavnih i u obradbi pojedinih tema uporabljenih, transliteriranih hebrejskih izraza s hrvatskim prijevodom svakoga od njih, kao i označena mjesta gdje se izrazi susreću u knjizi, te kazalo biblijskoteoloških tema i pisaca, koje je autor navodio u djelu. Ako se ovomu pridoda i uvod, koji obrađuje definiciju biblijske teologije, te daje – što čini osobitu vrijednost u knjizi – pregled najvažnijih djela iz povijesti biblijske teologije, i to do najnovijega vremena, onda se dobiva opći i cjelovit uvid u samu knjigu, njezinu korisnost i vrijedost.

Ako nakon ove opće prikazbe strukture knjige prijedemo na njezin sadržaj, uočiti ćemo da su posrijedi doista najvažnije teme Staroga zavjeta, koje su obrađene u pojedinim poglavljima. Knjiga ishodi, što svakako nije nevažno, od mnoštva biblijskih naziva za Boga koji ukazuju na bogatu, zapravo neiscrpnu Božju zbilju. Na temelju brojnih naziva i njihova dubljega značenja dobiva se slika Boga u Starom zavjetu. Kakav je to Bog? Uza svu nedostatnost slika i svu brojnost naziva, ipak se može ustanoviti da je on jedan. Najvažnije ime je svakako ono Jahve, koje je objavio sam Bog. Jahve je transcendentan, što u sebi uključuje dimenziju nadvremenitosti, nadspolnosti, nadregionalnosti, nadnacionalnosti i nadkozmičnosti. Jahve ustvari sadrži sva ona obilježja koja biblijska poruka stavlja pod pojam svetosti. No biblijski je Bog, prem-

da nosi tako univerzalne oznake, ipak osobni Bog, što je od osobite važnosti.

Uz temu Bog obrađena je istim metodološkim postupkom i ona o Duhu Božjemu. I Duh Božji nosi više naziva koji zapravo označavaju njegova bitna obilježja. Duh je ru'ah, ali taj pojam znači i vjetar i oluju, te jednako tako i životni dah kao počelo života, ali i znatno više: on je životvorni Duh koji stvara, obnavlja, pokreće, daje snagu junacima, nadahnjuje vladare, proroke i mudrace, te izražava Jahvinu nazočnost kao spasiteljsku snagu unutar izraelske povijesti.

Značajna je tema starozavjetne povijesti zacijelo Božja riječ koja također ima svoja obilježja i svoju ulogu. U riječi Bog se objavljuje čovjeku, preko riječi Bog djeluje u svijetu, te riječju Bog stvara cjelokupnu stvarnost. Osim toga, Bog je stvoritelj svijeta kao prirode, ali je također i stvoritelj čovjeka i njegove povijesti. Na Božju riječ čovjek treba dati odgovor svojom riječju i svojim djelom. Osobiti djelatnici Božje riječi bili su u Starom zavjetu proroci.

Uz Boga je značajna tema u starozavjetnoj biblijskoj teologiji svakako čovjek. Ne samo da je čovjek jedna od središnjih tema nego se biblijsko poimanje čovjeka u bitnome razlikuje od helenističkoga poimanja. Hebrejsko poimanje razumije čovjeka kao cjelinu, »jedinstvo svih funkcija, svih sila i moći« (str. 91). Kao nedjeljiva cjelina čovjek stoji i u odnosu spram Boga, ali jednako tako i u odnosu spram drugih ljudi. Biblijski su pisci zapravo došli do spoznaje čovjeka preko iskustva vjere u Boga i čovjekove ovisnosti o njemu, ali uvijek na temelju životnoga iskustva.

Odnos je Boga spram Izraela izražen brojnim analogijama, koje pojašnjavaju svekoliku Božju neobjašnjivost, a opet ukazuju na konkretnu stvarnost tog odnosa. Tu su prije svega analogije oca i sina, zaručnika i zaručnice, supruga i supruge, pastira i sta-

da, kralja i podanika. Te analogije samo djelomično izražavaju ono što Bog stvarno znači za Izrael. Odnos spram Izraela dobio je svoj poseban oblik u sklapanju raznih saveza: s Abrahamom, Noom, te cijelim narodom na Sinaju. Uz Sinaj je vezan i Zakon kojim su uređeni odnosi i spram Boga i spram drugih unutar naroda. Odnosi spram Boga dobili su svoj konkretni izraz i u bogoštovlju: u prinošenju žrtava, u različitim molitvama, postu, činima očišćenja i zavjetima.

Nisu bili samo osobni odnosi uređeni objavom Božje volje nego su jednako tako bili u središtu pozornosti i društveni odnosi, kojima se uređivao zajednički život. Zbog toga se u biblijskoj poruci, a osobito onoj proročkoj, naglašava važnost temeljnih društvenih vrijednosti na kojima doista treba biti zasnovan svaki život u zajednici kao što su pravednost, ljubav i istina. Upravo obradbi tih vrijednosti autor daje dostatno prostora u knjizi.

Ali čovjekov odgovor Bogu nije bio uvijek jednoznačan i odlučan. Biblijsku poruku prožima trajno stanje čovjekove pobune protiv Boga, koje ona označava grijehom, krivnjom, zločinom. Ali to je samo jedan dio procesa. Drugi sadrži mogućnost obraćenja, tj. promjene životnoga puta, a onda i mogućnost praštanja i spasenja. Temeljna je oznaka biblijske poruke svakako trajno Božje spasavanje čovjeka i njegova svijeta od posljedica čovjekovih neodgovornih čina.

Na kraju knjige nalazi se također važna tema, kako za stari tako i za Novi zavjet: ona o Božjoj vladavini ili Božjem kraljevstvu. U zadnjem pak poglavlju autor je obradio pojam Mesije i mesijanzam u starozavjetnim tekstovima, dajući čak biblijskopovijesnu perspektivu tog značajnog biblijskoga pojma. U drugom dijelu tog poglavlja doneseno je sve ono što je vezano uz vjeru i vjerovanje u Izra-

elu, te uz problem smrti, suda i uskrsnuća u starozavjetnim tekstovima.

Ako se pogledaju, makar i ovako površno nabrojani problemi i teme, koji se nalaze obrađeni u knjizi, može se doista utvrditi kako je riječ o vrlo široko postavljenoj i s dosta informacija danoj poruci o svemu onome bitnome što se odnosi na život, a što se nalazi sadržano kao poruka u Starome zavjetu. Čitatelj će moći dobiti uvid kako Stari zavjet – ma kako god to katkad izgledalo – ipak nije dalek od života, te kako je vjera u Boga Jahvu zapravo određivala sveukupne odnose čovjeka i društva onoga vremena, i na osobnoj i na društvenoj razini. Samo iz te vjere, kao povjerenja i životnog oslonca, bilo je moguće doista malom narodu opstati na tako prometnom i pokretljivom životnom prostoru.

Zbog svega toga ova knjiga predstavlja doista vrijedno pomagalo u teološkom studiju kao udžbenik biblijske teologije, ali jednako tako i kao korisno i prikladno pomagalo za bolje osobno osposobljavanje u razumijevanju značenja starozavjetne poruke kako za život onoga vremena tako – dakako uvažavajući nove okolnosti i nova, drukčija iskustva – i za ovo naše vrijeme.

Božo Lujčić

TOMISLAV JANKO

ŠAGI-BUNIĆ, *Prema civilizaciji ljubavi*. Izbor članaka. Priredili Tomislav Zdenko Tenšek i Andrea Filčić. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998., 520 stranica.¹

I. Zlatnom jubileju svećeništva Tomislava Šagi-Bunića ove 1998. godine, s pra-

vom pridodajemo i zlatni jubilej njegova teološkog rada. Periodizaciju tih pedeset godina možemo podijeliti na tri razdoblja:

1. Od 1948. do 1965.: izrada doktorske disertacije o kristologiji Prokla Carigradskog i teološko-spekulativno produbljenje Kalcedonskog koncila.

2. Od 1959. do 1983.: događaj Drugoga vatikanskog koncila, te produbljenje njegovih temeljnih misli i njegova teološko-pastoralna primjena u životu Crkve na ovim našim prostorima.

3. Od 1983. do 1998.: govor o civilizaciji ljubavi, kao sažetak, odnosno rekapitulacija sveukupnog spekulativno-pastoralnog teološkog rada Šagi-Bunića.

Teološka značajka ovih triju faza jest cjelovitost svakog pojedinog razdoblja, a istovremeno njihovo uzajamno prožimanje i međuovisnost. Želimo ovu tvrdnju pojasniti. Dok Šagi-Bunić strogom znanstvenom akribijom istražuje povijesni kontekst Kalcedonskog koncila (451. godine), te u tom svom istraživanju dolazi do teološko-pastoralnih konsekvencija o Kristu potpunom Bogu i potpunom čovjeku (*Deus perfectus et homo perfectus*), on tim svojim mladenačkim radom priprema teren za razumijevanje vizija Drugoga vatikanskog koncila o autonomiji zemaljskih vrednota u odnosu na transcendentne, ali i o relacijama tih zemaljskih vrednota prema nebeskim stvarnostima. Time istovremeno stvara i teološki temelj za govor i za razumijevanje sadržaja civilizacije ljubavi. Dok neumorno piše o Drugom vatikanskom koncilu i njegovoj primjeni na život Crkve, posebice kroz pokoncilski nauk Crkve koji se naročito zrcali u nauku vrhovnih pastira,

¹ Donosimo riječi izgovorene na predstavljanju Šagi-Bunićeve knjige u Zagrebu 1. rujna 1998.